

H. Szabó Sára

A Tanár Úr

Emlékezés Szekér Endrére,
egykori magyarirodalom-tanárunkra

Sohasem gondoltam volna, hogy a történettudományok kandidátusaként nyugalmazott főiskolai tanár és kétszeres nagymama koromban kedvenc történelemtanárom, dr. Iványosi-Szabó Tibor kandidátus javaslatára nekem jut az a megtisztelő felkérés, hogy megidézzem egykori kedves magyarirodalom-tanárunk feledhetetlen, örökké szellemes alakját.

A feladat irtózatosan könnyű, egyrészt, mert bennem él az a sok gondolat, amit tőle kaptam útravalóul. Ugyanakkor nehéz is, mert nem biztos, hogy én lennék erre a feladatra a legmegfelelőbb egykori tanítvány. Hiszen osztályunkban mindenki rajongott Szekér Tanár Úrért, akit csak „Szekér Bandinak” emlegettünk mindannyian. De dr. Iványosi-Szabó Tibor tanár úr javaslatának sem tudok ellenállni. Így kísérletet teszek arra, hogy emlékeim mély kútjába leereszkedve előhívogassam egykori magyartanárom, önképzőköri és irodalmi színpadi vezetőm kedves és nagyszerű alakját.

Drága Szekér Tanár Úr! Jó egészséget kívánnék most is, ahogyan köszöntöttem Önt 2010-ben a 45 éves érettségi találkozónk „terülj-terülj asztalánál”, ahol már mosolyogva mesélte, hogy milyen súlyos betegségből gyógyult fel. Boldogságtól kipirult arccal büszkélkedett az akkor Londonban élő fiával és kedves családjával. Elégedetten hallgattam családi boldogsága derűs mindennapjait. Bár kicsit csodálkoztam, mert el sem tudtam volna képzelni róla – úgy ötven évvel ezelőtt –, egy szabadon szárnyaló világpolgárként élő legényemberről, hogy ilyen boldog családapa és nagypapa lehet.

Ötven évvel ezelőtt ismertem meg a kecskeméti Katona József Gimnázium I/D osztályában, ahol talán ő volt a legfiatalabb tanárunk. Emlékszem, hogy kicsit gátlásos volt először, ahogy mi is. Az arca kipirult magyarázat közben, és előfordult, hogy olykor nehezen kezdte el az első szót. Amit aztán később észre sem vettünk, mert a gondolataira figyeltünk, amelyek mindnyájunkat felemeltek az ő kifinomult univerzumába. Ennek ellenére nem volt nehéz követnünk őt, mert humorral vagy iróniával fűszerezte minden alkotói életút és mű bemutatását változatos, de pontos megfogalmazással. Minden új író, költő bemutatását mindig sok kép, szövegrészlet megidézésével illusztrált. Számtalan történettel és anekdotával kísért minden bemutatott életutat. Azon túl pedig rengeteg eredeti szöveg, illetve műrészlet felolvasása hozta közelebb hozzánk a számunkra ismeretlen és végtelenül megfoghatatlannak tűnő irodalmat, amelynek ő olyan kiváló ismerője és művelője volt.

Az írás közlésével a 80 éve született Szekér Endrére, egykori kollégánkra emlékezünk. (A Szerk.)

Nagy tudása ellenére szerény volt, mégis nagy hatást gyakorolt mindenkire humoral és iróniával ízesített magyarázata, amely mindig a konkrétan elolvasott, bemutatott művek részleteihez kapcsolódott. Akkor észre sem vettem, hogy a vele eltöltött irodalomórák során miért olvastattott fel – gyakran velem – annyi verset, regény- vagy novellarészletet. Csak most értettem meg, hogy a tanulói bemutatással is az volt a célja, hogy elfogadhatóbb, befogadhatóbb legyen a mű. Közelebb kerüljön hozzánk. Nem magát akarta előtérbe helyezni, hanem a művet szólaltatta meg egy fiatal kortárs olvasó – gyakran az én közreműködésemmel – a fiatal korosztályhoz közeli bemutatásban. Mindenképpen kedvet akart kicsiholni belőlünk a részletben bemutatott mű elolvasásához. Soha nem feltételezte, hogy talán otthon nem mindenki olvassa tovább pl. Puskin Anyeginjét vagy Csokonai „Tihanynak riadó leányát” vagy a Hetedik eclogát, miután felolvastam az osztálynak. Nagy örömet jelentett ez nekem, hiszen nagyon sokat olvastam főleg az alföldi hosszú nyarak idején nagyszüleim „világvégi” falujában, ahol a könyvek jelentettek nekem mindent. Nem szerettem ott lenni, de minden nyarat ott kellett tölteni, messze a várostól. A kicsit kövérkés serdülőnek – aki voltam – a könyvek voltak a legjobb társaság. Ott egész napokat átolvashattam, mert nem szóltak rám. Már hetedikes koromtól kezdve szavalóversenyre nevezett be kedves magyartanárom, Muzslay tanárnő. Talán még a városi versenyt is megnyertem. Gimnáziumba kerülve Szekér tanár úr biztos ezért velem olvastatta fel a verseket és szemelvényeket, ami eleinte nagy izgalmat keltett bennem. Aztán megszoktam, és szinte már vártam, hogy felszólítson az olvasásra. Persze az előre és korábban megismert műveket ismerősként fogadtam az ő interpretálásában. Szinte már előre vártam minden óráját, vártam, hogy elkezdődjék az időutazás, hiszen minden óráján egy más univerzumba vezetett el bennünket.

Emlékszem, hogy sok tanárunk egy szál naplóval a hóna alatt lépett be osztályunkba. Szekér tanár úr mindig könyveket cipelve érkezett, és sok festményt, képet/reprodukciót ismerhettünk meg. Úgy „magyarázta”, jobban mondva tárta elénk a szimbolizmust vagy a szürrealizmust, hogy minden behozott kép vagy szövegrészlet az óra végére a méltó helyére került. És észre sem vettük, hogy elrepült az idő. Nem is emlékszem arra, hogy teleírta volna a táblát vázlatokkal, mint azt sok más tanár tette. Mégis meg tudtuk valahogy jegyezni. Néha talán feleltetett is, de nem igazán sokszor, és nem is a szokásos, hagyományos módon.

Volt olyan nyelvtanárnk, aki úgy feleltetett, hogy kihívta a táblához a kiszemelt „áldozatot” (ahol kinyílt a napló, vagy több kínos és hosszú percen át tartó, halálos félelmet keltő lapozgatás után kiáltotta harsányan a nevet). A „tetemre hívott” delikvensnek a tábla felé kellett fordulnia, hátat fordítva az osztálynak, a sűgás teljes kizárásával kellett felelnie. (Ha még nem vesztette el minden bátorságát!) Szekér tanár úr ezzel szemben, ha feleltetett – nagy ritkán –, akkor maradhattunk a helyünkön. Órai sem a hagyományos módon folytak, nem házifeladat-ellenőrzéssel és feleltetéssel kezdődtek. Nem is tudom, hogy volt-e írásbeli házi feladat, és ha volt, ellenőrizte-e. Az ő órája mindig valami érdekességgel indult, vagy egy gondolkodtató kérdéssel az egész osztályhoz, vagy egy megdöbbentő és humoros megjegyzéssel a figyelmünk felcsigázására. Az erre kapott és adott válaszokból építette fel az új téma bemutatását sok képpel és szövegrészlettel színesítve. Ahogy emlékszem, azért volt érdekes, mert mindig a mű egy jellemző részlete közvetlen bemutatása volt az óra fókuszában, amely az ő háttérből jövő szókratészi (bábáskodó) kérdéseivel közös gondolkodásra készítette, végül is közös elemzésre került. Nagyon jó kérdéseket tudott feltenni. Észre sem vettük, de kérdései összevetésre, különbségek feltárására készítettek bennünket, és észrevétlenül megtanultuk, hogyan kell verset elemezni.

A megismert művek alapján, induktív módon fejtette fel velünk a háttérben kibontakozó társadalmi viszonyok szövetét, és magunk is megtapasztalhattuk azoknak az alkotókra

ösztönző vagy elnyomó hatásmechanizmusát. Mindehhez azonban a korabeli kultúrát, történéseket fel kellett fedeznünk. Láttunk korabeli divatot, szobabelsőket, az akkori technikát, és így jutottunk el a művet teremtő kor szellemének feltárásához.

Most érzem csak, hogy milyen nagy közvetlen hatással volt tanulmányaimra és érdeklődésem kialakulására. Talán Ady Endre La Bruyère lovagról szóló írásának felolvasása után kezdtem el francia nyelvet tanulni, először tanfolyamon, aztán egyedül. Nem tudom, hogy erről honnan értesült Szekér tanár úr, de gyakran kérdezte tőlem az órákon, hogy jól ejti-e ki, vagy hogyan kell helyesen mondani a francia szót. Nekem akkor nem tűnt furcsának, de a 60-as években nem volt divatban, hogy ilyen kérdéseket tegyen fel tanítványának egy tanár. Ő már akkor el tudta ismerni a tanítvány tudását, és ezzel „szárnyakat adott” neki. Pedig nem hiszem, hogy akkor ismerhette Magyarországon és magyar nyelven a kortárs modern reformpedagógia (Freinet, Waldorf) nézeteit, ennek ellenére ösztönösen ráértett jó pedagógiai érzéke alapján, és alkalmazta azokat a mindennapi munkája során.

Ha ritkán írtunk dolgozatokat, és a javítás után irományaink később kiosztásra kerültek, kedves tanár urunk saját kritikai megjegyzését humorba csomagolva adta át a felkészületlen diáknak ilyen szavakkal: „anyaszomorító” vagy „apaszomorító”. Miközben mosolyogva mutatóujjával fenyegette meg a szegyenkező, de nem megszegyenített „zöldfülűt”. Igazán nem lehetett rá haragudni. Néha nyelvtanórákat is beiktatott, főleg, amikor már szorított az érettségi. Nem is rémlik, hogy hogyan tanította meg a mondatelemzést és a szabályokat. Még a komoly nyelvtani szabályokat is humorral fűszerezve adta elő, és észrevétlenül megjegyeztük azokat az ő interpretálásában. De valahogy tudtuk a nyelvtant is. Nem lehet véletlen, hogy sokan lettek éppen magyarirodalom-tanárok közülünk. Bár éreztük kimondatlanul is, hogy Szekér tanár úr inkább az irodalom órák szabadabb atmoszféráját kedvelte jobban, mint a szigorúan szabályokba fűzött magyar nyelvtant.

Nem emlékszem egy hangos szavára sem. Nem is kellett fegyelmeznie soha, hiszen olyan érdekesen beszélt, hogy önkéntelenül figyelt rá még az irodalmat nem kifejezetten kedvelő tanítvány is. Nem tudom, hogy mi volt a titka. (Bár, a mi osztályunkban még egy pofon is elcsattant, de más tanár óráján.) Velem külön is foglalkozott iskolai ünnepélyek és szavalóversenyek előtt, amelyekre ő nevezett be. Nagy izgalommal és remegő térddel mondtam fel a kötelező és a szabadon választott verseket a versenyek előtt a fizikaszerteremben, miután magam megtanultam. Nagyon félttem, hogy mit fog szólni, de mindig csak egy-két tanácsot adott. Az egyik iskolai versenyt Arany János: Vörös Rébék balladájával nyertem meg. A városi versenyen „csak” második helyet értem el Piros Ildikó után (aki ma már Kossuth-díjas színésznő). Egy másik alkalommal Szabó Magda egyik hosszú háborús versét tanultam meg és mondtam fel neki, amikor kiderült a verseny előtti utolsó pillanatban, hogy az utolsó két versszak lemaradt szeleburdiságom miatt (mivel az a másik oldalon volt). Ekkor tanár úr nagyon ideges lett, arca szinte lángolt, és kapkodta a levegőt. Én meg el akartam sülyedni a szégyentől. De akkor sem kiabált velem, pedig megérdemeltem volna felületességem okán.

Máig sem tudom felfogni ezek után, hogy hogyan fért bele szűkös idejébe az önképzőkör és az irodalmi színpad vezetése, ünnepélyek, író-olvasó találkozók szervezése, mivel folyamatosan tanulmányokat írt és folyóiratokat szerkesztett napi munkája mellett.

Az irodalmi színpad műsorát minden évben megújította. Az egyik évben Szophoklész: Elektrájából és O’Neil: Amerikai Elektrájából adtunk elő jeleneteket. Másik évben G. B. Show Pygmalionjából játszottunk egy részt. Az egész osztályt magával tudta ragadni, bár volt, aki nem szerepelt ezekben a jelenetekben, mégis szívesen segített jelmez-előállításban vagy az aláfestő, illetve kísérőzene „szerzésében”. Még arra is volt gondja, hogy ne csak a drámairodalom klasszikusait ismerjük meg ilyen élményszerű módon, hanem a kortárs

magyar irodalmat is ugyanilyen élménnyé tegye. Volt olyan műsorunk, amelyben Illyés Gyula nagy verseit mondtuk el, közöttük a hazáról szóló nagy versét, Mozart hallgatása közben, amelyet Csoóri Sándor is végighallgatott, mielőtt saját verseit olvasta fel nekünk. Fodor András, Mezei András, Nyerges András és Pilinszky János is olvastak körünkben verseikből. Azt hiszem, harmadikos gimnazista koromban játszhattam el Pilinszky János Rekviem című oratóriumából az öregasszony szerepét őszre hintőporozott hajjal, fekete kendőben. Az ősbemutatón a szerző is jelen volt, aki igen gálánsan az egész osztályt meghívta az Aranyhomok Szálloda presszójába, ahol dedikált példányokat kaptunk műveiből. A nekem adott dedikációja így szólt: „A legfiatalabb öregasszonynak / Szeretettel”. Nagyon elégedett volt az ősbemutatóval, és nagy zavart okoztak dicsérő szavai. Sohasem hittem volna, hogy ilyen közvetlen és kedves lehet egy nagy költő, akiről akkor még nem sokat tudtunk, és nem is sejtettük, hogy milyen zseniális. Később tudtam meg, hogy sokáig hallgatásra ítélték. Most már tudjuk, hogy milyen bátor volt Szekér tanár úr ennek az ősbemutatónak a megalkotásával, miközben ezzel a „huszárvágással” bevitt bennünket a magyar irodalomtörténetbe.

Egy későbbi, a szerző halála után megjelent Pilinszky-életrajzban felismerhettem azt a fényképet, ahol a Katona József Gimnázium lépcsőjén a Rekviem szereplőit karolta át a szerző. Akkor még csak annak a találkozásnak az emlékét őriztem gimnazistaként, hogy Pilinszkyvel milyen jót beszélgettünk a lakóhelyéről, a VI. kerületi Izabella utcáról, amit én is jól ismertem, mert általános iskolásként ott jártam el a Szív utcai Iskolába. (Nagy zavaromban erről kezdtem el beszélni).

Máig is csodálom, hogy Szekér tanár úr hogyan lehetett ilyen tájékozott az akkori, kortárs magyar irodalomban, amelynek ma már ismert és elismert szerzői azokban az években kiadók helyett az íróasztalfiókjuknak írtak.

El ne felejtsem megemlíteni a hétvégi önképzőköröket, ahol a Németh László-i tanuló-kört idézve egymás szabadon választott témájú előadásaiából tanulhattunk. Tanár úr csak egyik tagja volt a körnek, és csak akkor segített, ha elakadt valaki vagy szakirodalmat ajánlott. Ott hallottunk Proustról, Thomas Mannról, Németh Lászlóról, Gauguinról egymástól. Tanár úr szívesen adott fényképet önképzőköri tablónkhoz is, hiszen itt barátként szinte magával egyenrangúként kezelt bennünket, akiket az érdeklődés és a kutatómunka kötött össze. De nemcsak az irodalom iránti érdeklődőket, hanem olyan alsóbb és felsőbb osztályosokat is maga köré tudott gyűjteni, akiket főleg nem az irodalom, hanem a fizika vagy matematika érdekelt. Ezért volt olyan érdekes és újszerű. Szabadon lehetett vitatkozni is. Senkit sem ítél el a véleményéért, inkább azért, ha nem volt gondolata. Valószínű, ő is élvezte ezeket a tanórán kívüli közös tanulásokat, és nem sajnálta ránk pazarolni a szabadidejét.

Sajnos érettségi után elkerültem Kecskemétre, egyetemista lettem. Csak az ötvenkénti érettségi találkozón láttam, és kíváncsian kerestem megjelent cikkeit, az általa szerkesztett folyóiratot. Ezután valójában már a történelem és a nyelvek foglalták el az irodalom helyét nálam tanulmányaimban. Így csak ötvenéve láttam örökké fiatal mosolyát, nevetését anekdotáin, örülhettem kissé késői családalapításának és nagyszerű gyermekei felnevelésének. Örömmel szavaztam magam és családom nevében a megyei Prima díjáért.

Később értesültem súlyos betegségről, amelyből teljesen felépült, és a negyvenöt éves érettségi találkozónkon is jókat nevetettünk poénos történeteiben. Talán egy fél éve kaptam hírt temetéséről. Sajnos a következő ötvenéves érettségi találkozónkon csak az égi tanári felé küldhetjük szeretetünket, ahol Szemerey tanár úrnak, egykori matematika-tanárunknak és Szóts Rudolf orosznyelv-tanárunknak meséli anekdotáit. Lehet, hogy számtalan tanítványai közül néha emlegeti mennyei történeteiben az egykori D osztályt, osztályunkat is.